

В. Ф. Загурська-Антонюк, доктор наук з державного управління, професор, професор кафедри міжнародних економічних відносин та європейської інтеграції
Поліського національного університету
<https://orcid.org/0000-0003-3334-4494>

ІНСТРУМЕНТИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ У СФЕРІ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ ЩОДО ЗАПОБІГАННЯ І РЕАГУВАННЯ НА НАДЗВИЧАЙНІ СИТУАЦІЇ В УКРАЇНІ

У статті здійснено комплексний аналіз наявних інструментів державного регулювання у сфері цивільного захисту та обґрунтування теоретико-методологічних і прикладних принципів удосконалення систем реагування та превенції надзвичайних ситуацій в Україні з урахуванням євроінтеграційних векторів та викликів воєнного стану. Ескалація збройної агресії проти України та виникнення масштабних надзвичайних ситуацій (НС) воєнного, техногенного й природного характеру зумовлюють необхідність перманентного переформатування безпекової архітектури держави. У цьому контексті особливої ваги набуває теоретична концептуалізація та практична оптимізація інструментів публічного управління цивільним захистом як невід'ємного складника захисту стратегічних національних інтересів та суверенітету.

Доведено, що вітчизняна система цивільного захисту є інтегрованою соціотехнічною підсистемою держави, яка наразі потребує усунення деструктивних зон (відірваності практики від суспільного запиту, розмитості термінологічних меж). Систематизовано та класифіковано стратегічні завдання Єдиної державної системи цивільного захисту за трьома функціональними напрямками: превентивно-прогностичним, оперативно-реагуючим та соціально-гуманітарним. Детерміновано імперативні вектори модернізації салузі: інституціоналізація волонтерства, дерегуляція превентивного контуру із впровадженням страхової відповідальності, розгортання цифрового моніторингу та перехід до лінійно-функціональної моделі управління. На основі аналізу практичного досвіду ліквідації наслідків бойових дій та вимог IV Женевської конвенції обґрунтовано необхідність законодавчого виокремлення «цивільної оборони» за прикладом країн ЄС (civil defence та civil protection) та розширення функціонала Єдиної державної системи цивільного захисту (екстрене медико-гуманітарне супроводження, комеморативно-санітарні заходи, захист критичної інфраструктури та підтримка публічного порядку). Сформульовані рекомендації та запропонована схема інтерференції суб'єктно-об'єктного складу моніторингу надзвичайних ситуацій можуть бути використані при модернізації Стратегії громадської безпеки та цивільного захисту України, оновленні нормативно-правової бази цивільного захисту та адаптації вітчизняного законодавства до стандартів Механізму цивільного захисту ЄС (UCPM).

Ключові слова: воєнний стан, Єдина державна система цивільного захисту, міжнародне гуманітарне право, механізм цивільного захисту ЄС, моніторинг ризиків, надзвичайні ситуації, публічне управління, цивільна оборона, цивільний захист.

V. F. Zahurska-Antoniuk. State Regulation Tools in the Field of Civil Protection Regarding Emergency Prevention and Response in Ukraine

The article provides a comprehensive analysis of the existing state regulation tools in the field of civil protection and substantiates the theoretical, methodological, and applied principles for improving emergency response and prevention systems in Ukraine, taking into account European integration vectors and the challenges of martial law. The escalation of military aggression against Ukraine and the emergence of large-scale emergencies of military, man-made, and natural origin necessitate a permanent reformatting of the state's security architecture. In this context, the theoretical conceptualization and practical optimization of public management tools for civil protection as an integral component of protecting strategic national interests and sovereignty become of paramount importance.

It is demonstrated that the domestic civil protection system functions as an integrated socio-technical subsystem of the state, which currently requires the elimination of disruptive zones (namely, the gap between practice and public demand, and the ambiguity of terminological boundaries). The strategic tasks of the Unified State System of Civil Protection are systematized and classified into three functional areas: preventive-prognostic, operational-responsive, and socio-humanitarian. The imperative vectors for the modernization of the sector are determined: the institutionalization of volunteering, the deregulation of the preventive contour alongside the introduction of liability insurance, the deployment of digital monitoring, and the transition to a linear-functional management model. Based on the analysis of practical experience in liquidating the consequences of hostilities and the requirements of the Fourth Geneva Convention, the study substantiates the necessity of legislative separation of «civil defence» following the example of EU countries (civil defence and civil protection) and expanding the functionality of the Unified State System of Civil Protection (to include emergency medical and humanitarian support, urgent burial and sanitary measures, critical infrastructure protection, and public order maintenance). The formulated recommendations and the proposed scheme of interference regarding the subject-object composition of emergency monitoring can be utilized to modernize the Strategy of Public Safety and Civil Protection of Ukraine, update the regulatory framework of civil protection, and adapt domestic legislation to the standards of the EU Civil Protection Mechanism (UCPM).

Key words: martial law, Unified State System of Civil Protection, international humanitarian law, EU Civil Protection Mechanism, risk monitoring, emergencies, public management, civil defence, civil protection.

Постановка проблеми. Сучасні виклики та загрози національному суверенітету України вимагають постійного вдосконалення архітектури безпекового сектору, де вагоме місце належить системі цивільного захисту. Аналіз методологічного інструментарію у сфері державного регулювання національною безпекою та обороною свідчить про необхідність чіткої концептуалізації та уточнення меж самого поняття «цивільний захист». Оскільки виникнення будь-яких надзвичайних ситуацій (техногенного, природного чи воєнного характеру) безпосередньо загрожує стабільності держави, заходи з їх попередження та ліквідації є невід’ємною складовою захисту національних інтересів.

У цьому контексті компетенції владних інституцій щодо забезпечення цивільної безпеки нормативно детерміновані Законом України «Про національну безпеку України» [2] та реалізуються через відповідні управлінські функції. Відтак, одним із пріоритетних векторів державної політики постає модернізація та нарощування спроможностей центрального органу виконавчої влади, що координує Єдину державну систему цивільного захисту [9]. Його здатність оперативно та ефективно реагувати на виклики слід розглядати не лише як прикладний інструмент державного менеджменту, а й як базовий елемент загальної системи безпеки країни. Водночас чинне законодавство відносить підрозділи цивільного захисту (разом із правоохоронними органами спеціального призначення), які забезпечують безпеку населення, територій та довкілля, до складу загальних сил безпеки. З огляду на це, подальша трансформація, реформування та стратегічний розвиток цих інституцій мають відбуватися у суворій відповідності до положень Стратегії громадської безпеки та цивільного захисту України [11], що актуалізує потребу в глибокому науковому осмисленні зазначених процесів.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Значний внесок у розвиток публічного управління у сфері цивільного захисту зробили такі зарубіжні вчені, як М. Ардіансая, Д. Александер [14], П. Лагадек, Ф. Сапутра, Р. Сільвес та інші, які аналізують різні моделі державного реагування на кризові події, визначаючи їхні переваги та недоліки. Наприклад, зарубіжні учені М. Ардіансая, Е. Мірандах, А. Суєтно, Ф. Сапутра [15] досліджують покращення координації та готовності у процесі управління катастрофами та аварійного реагування. Українські науковці досліджують певні аспекти управління кризами у зарубіжних країнах. Зокрема, І. Кринична [4, с. 112–121] розглядає практики управління ризиками та кризами у США, Австралії та Новій Зеландії, а О. Труш [12] та Ю. Гудименко зосереджуються на європейському досвіді взаємодії державних інституцій і суспільства під час катастроф.

Метою статті є аналіз інструментів державного регулювання у сфері цивільного захисту та удосконалення управлінських принципів реагування та запобігання на надзвичайні ситуації в Україні.

Виклад основного матеріалу. Державний курс у сфері національної безпеки та оборони орієнтований на превенцію надзвичайних ситуацій (НС) і мінімізацію їх деструктивних наслідків як ключових елементів захисту стратегічних інтересів країни. У цьому контексті детермінація НС будь-якого генезису та масштабів інтерпретується як пряма загроза суверенітету й стабільності України. Відповідно до імперативів Стратегії національної безпеки України [10], вектор модернізації інституційного контуру публічної влади передбачає децентралізацію та оптимізацію повноважень тих центральних органів виконавчої влади, які координують цивільний захист, правоохоронний сектор, охорону державного кордону та міграційні процеси. З огляду на це, пріоритетним напрямом державної політики визначено нарощування спроможностей системи цивільного захисту в частині запобігання виникненню загроз та оперативного реагування на них.

У дослідженні Ковальчука А.Ю. розглядається система безпеки, як «Архітектура безпеки як комплексне поняття охоплює різні пов’язані з безпекою системи та підсистеми, процеси та стратегії, що використовуються для захисту всіх сфер функціонування міжнародної спільноти, держав, спільнот від широкого комплексу загроз. Вона відіграє визначальну роль у створенні стратегій, політик і стандартів для захисту від різних ризиків. Розуміння архітектури безпеки і того, що становить загрозу для її стійкості, уможливорює об’єктивний аналіз наявного та потенційного ландшафту загроз, а також підготовку до реагування на них. Важливість чіткого уявлення про архітектуру безпеки на тому чи іншому рівні впливає з того, що збої в одній сфері (ланці) можуть мати каскадні наслідки для інших, порушуючи стійкість політичної, фінансової, соціальної, екологічної, етнокультурної та інших систем, бізнес-процесів і т. ін. Архітектура безпеки, за нашою оцінкою, виступає сукупністю інституційних, нормативно-правових, військово-політичних, економічних і технологічних, інформаційно-комунікаційних та інших структур, механізмів та відносин, які формують і підтримують систему забезпечення безпеки держав, регіонів або міжнародної системи загалом, визначаючи правила, принципи, баланс сил і механізми реагування на загрози. Уся архітектура спирається на певну ціннісну основу, яка й визначає її конфігурацію, характер. Інакше кажучи, це структурна модель організації безпеки у певному просторі, яка визначає: хто є гарантами безпеки, які інституції забезпечують її підтримку, які норми та інструменти регулюють взаємодію між суб’єктами безпеки» [3, с. 389].

У контексті системно-інституційного підходу архітектоніку вітчизняного цивільного захисту (ЦЗ) доцільно інтерпретувати як інтегровану соціотехнічну підсистему держави. Головним вектором її функціонування є забезпечення й підтримання оптимального рівня захищеності соціуму, його стратегічних інтересів та територіального простору від деструктивного впливу техногенних чинників, небезпечних природно-екологічних явищ, катастроф, а також загроз воєнного характеру.

У межах Єдиної державної системи цивільного захисту (ЄДСЦЗ) України через консолідацію зусиль і ресурсів центральних та місцевих органів виконавчої влади, інститутів місцевого самоврядування, підприємств, установ

та організацій, а також підпорядкованих їм профільних формувань, здійснюється практична імплементація державного безпекового курсу як у мирний час, так і в особливий період. Правовий контур та функціональні засади діяльності ЄДСЦЗ регламентуються відповідним Положенням. Відповідно до цього нормативно-правового акта, на систему покладено комплекс стратегічних завдань, які можна класифікувати за такими ключовими напрямками (табл. 1).

На основі аналізу проблематики державного управління і функціонування механізмів цивільного захисту, оцінки ефективності та рівня спроможності компонентних складових і суб'єктів цивільного захисту у забезпеченні національної безпеки держави можемо зазначити наступне:

- система цивільного захисту є недостатньо ефективною – основним недоліком у сфері цивільного захисту є відірваність практики від суспільного запиту та нечіткість визначення сфери цивільного захисту;
- найважливішою функцією цивільного захисту є збереження життя та здоров'я людини, а найважливішим критерієм ефективності системи реагування на небезпечні події є оперативність дій підрозділів реагування;
- найбільший вплив на рівень цивільного захисту на регіональному рівні має оперативність реагування сил та розгортання засобів цивільного захисту у разі виникнення та ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій;
- найбільш ефективними силами цивільного захисту, що мають високий рівень готовності до дій, вважаються пожежно-рятувальні підрозділи;
- до основних напрямів удосконалення системи реагування цивільного захисту слід віднести підвищення оперативності, як в сенсі зменшення часу проходження сигналів про спрацювання систем виявлення небезпечних подій і надзвичайних ситуацій, так і в сенсі реагування сил цивільного захисту;
- шляхами удосконалення системи запобігання цивільного захисту є посилення заходів із навчання населення і посадових осіб, а також дерегуляцію державної системи нагляду (контролю) у сфері техногенної та пожежної безпеки;
- одним із пріоритетів удосконалення державного управління у сфері цивільного захисту є нормативно-правове уточнення існуючої сфери суспільного впливу;
- основним напрямом державної політики у сфері цивільного захисту, на якому варто зосередити увагу, є удосконалення методів і засобів захисту населення.

На основі узагальнення здобутків наукової аналітики детерміновано найбільш деструктивні зони та визначено імперативні вектори модернізації публічного управління у досліджуваній сфері, а саме:

- інституціоналізація засад розвитку волонтерського руху та формування добровільних об'єднань екстреного реагування;
- дерегуляція превентивного контуру безпеки із паралельним упровадженням інструментів обов'язкового страхування цивільної відповідальності;
- розгортання інтегрованої державної системи моніторингу, прогностично-аналітичного супроводу, раннього сповіщення та надання екстреної допомоги громадянам;

Таблиця 1

Класифікація стратегічних завдань ЄДСЦЗ

Напрямок	Стратегічне завдання
Напрямок 1. Превентивно-прогностична та аналітична діяльність	Підтримка інституційної готовності: забезпечення постійної спроможності органів публічної влади всіх рівнів, менеджменту підприємств та залучених сил до оперативного виконання завдань із попередження НС та ліквідації.
	Реалізація випереджувальних заходів: впровадження державних цільових програм, спрямованих на запобігання кризовим ситуаціям, стабілізацію виробничих та господарських процесів і мінімізацію збитків.
	Моніторинг та стратегічне планування: збір та аналітична обробка інформаційних масивів щодо НС, прогнозування їхніх соціально-економічних наслідків, моделювання майбутніх ризиків та розрахунок обсягів залучення необхідних людських, матеріально-технічних і фінансових ресурсів.
Напрямок 2. Оперативно-реагуючий та захисний комплекс	Ресурсозабезпечення: формування, раціональне акумулювання та цільове використання державних і місцевих матеріальних та фінансових резервних фондів для потреб реагування на загрози.
	Комунікація та інформування: функціонування систем раннього оповіщення населення про потенційні небезпеки, забезпечення транспарентності та достовірності інформації про поточну обстановку і заходи реагування.
	Локалізація та ліквідація: безпосереднє здійснення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт у вогнищах лиха, впровадження інструментів захисту та життєзабезпечення громадян під час розгортання НС.
Напрямок 3. Соціально-гуманітарний та освітній сектор	Компетентнісний розвиток: організація навчання та підготовки цивільного населення щодо алгоритмів безпечної поведінки й дій у критичних умовах.
	Соціальний захист та адаптація: забезпечення правових і соціальних гарантій для постраждалих осіб, а також для безпосередніх учасників ліквідаційних робіт та членів їхніх родин; впровадження інструментів пом'якшення посткризових наслідків.

– трансформація архітектури управління цивільним захистом на засадах лінійно-функціонального принципу побудови.

Правовим інструментарієм імплементації окреслених трансформаційних заходів виступає комплексне оновлення профільного законодавства та нормативно-правової бази. Водночас проектування та функціонування єдиної державної системи моніторингу цивільного захисту, окрім юридичного регламентування, потребує розробки та впровадження високотехнологічної нормативно-технічної компоненти. Слід наголосити, що зазначений аспект набуває стратегічної ваги в контексті інтеграції України до Механізму цивільного захисту Європейського Союзу (UCPM), де підсистема контролю та верифікації параметрів природно-техногенного середовища посідає провідне місце.

У межах сучасного наукового дискурсу публічного управління безпеки фіксується амбівалентність експертних оцінок щодо регенерації функціонала та термінологічного відновлення категорії «цивільна оборона». Проте ретроспективний аналіз досвіду провідних іноземних держав доводить, що цей інструмент державного регулювання має виняткове значення. Його практична реалізація має відбуватися шляхом нормативної диференціації та законодавчого виокремлення цивільної оборони як автономного складника загальної системи цивільного захисту України, максимально наближеного до оборонного сектору держави. Важливо, що у правовому полі країн ЄС понятійно-категоріальні матриці «цивільний захист» (civil protection) та «цивільна оборона» (civil defence) чітко розмежовані як за сутнісним наповненням, так і за функціональним спрямуванням.

Таким чином, базою для формування новітньої концепції розвитку сфери ЦЗ в Україні має стати моніторинг і прогнозування надзвичайних ситуацій, які у розвинених країнах виступають фундаментальною передумовою ухвалення випереджувальних управлінських рішень.

З огляду на вищезазначене та враховуючи імперативи адаптації архітектури вітчизняного цивільного захисту до стандартів євроатлантичного простору, пропонуємо загальну схему інтерференції та взаємозв'язків між суб'єктно-об'єктним складом системи моніторингу й прогнозування НС, яку унаочнено на рисунку 1.

Виняткової важливості регулювання цивільного захисту набуває в умовах війни, збройних конфліктів. Особливої актуальності проблема інституціоналізації та практичної реалізації механізмів протекції некомбатантів набула за результатами Другої світової війни, масштаби руйнувань та демографічних втрат серед мирного населення якої виявилися катастрофічними. У доктрині міжнародного гуманітарного права захист цивільних осіб диференціюється за двома засадничими векторами:

Під час активної фази збройного конфлікту: превенція перетворення мирного населення на безпосередній об'єкт збройного нападу, а також мінімізація супутніх наслідків застосування конвенційної зброї проти легітимних військових цілей та комбатантів протиборчої сторони;

У разі потрапляння під владу (юрисдикцію) супротивника: захист осіб, які опинилися на території ворожої держави або перебувають у межах тимчасово окупованих територій [7, с. 55].

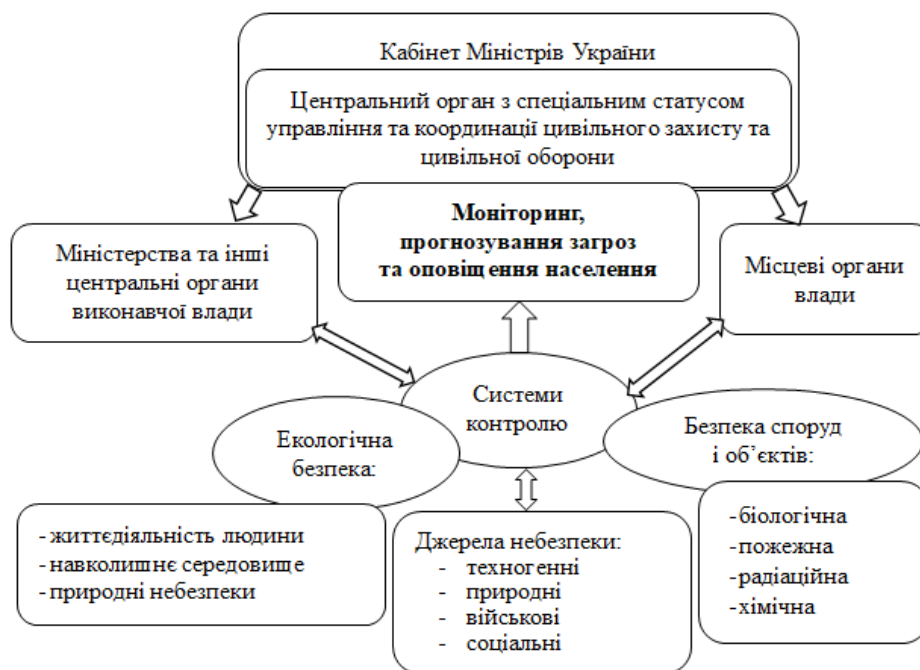

Рис. 1. Компонентні складові моніторингу і прогнозування надзвичайних ситуацій

У контексті другого вектору базовим джерелом кодифікації норм МГП є Женевська конвенція про захист цивільного населення під час війни від 12 серпня 1949 року (IV Женевська конвенція) [7, с.74]. Нормативна матриця статті 4 цього документа імперативно визначає, що під захист Конвенції підпадають особи, які в будь-який момент та за будь-яких обставин опиняються у ситуації збройного конфлікту або окупації під владою сторони, громадянами якої вони не є [1].

Збройна агресія російської федерації проти України, розпочата у 2014 році та ескалована до масштабу повномасштабного вторгнення 24 лютого 2022 року, супроводжується масовими каузальними порушеннями міжнародного права та руйнацією критичної інфраструктури. Фіксація, верифікація та правова кваліфікація воєнних злочинів наразі є предметом діяльності як національних правоохоронних органів, так і міжнародних судових інституцій. Окреслена динаміка суттєво актуалізує науковий дискурс щодо реальної ефективності імперативів МГП у сучасних безпекових реаліях [6, с. 14].

Логічним продовженням розбудови цієї теоретичної парадигми є концепція правознавця М. Падалки. Дослідник аргументує, що фундаментальний нормативний каркас захисту некосмічного (цивільного) населення у межах міжнародних збройних конфліктів утворює синергетичне поєднання IV Женевської конвенції 1949 року та Додаткового протоколу I від 1977 року, які ратифіковані Україною і мають статус загальнообов'язкових до виконання правових актів [8, с. 5]. Зазначені документи детально регламентують позитивні та негативні обов'язки воюючих сторін щодо демаркації цивільних і військових об'єктів та недопущення нападів неелективного (невибіркового) характеру.

Окремим функціональним сегментом МГП є інституціоналізація особливих (посилених) режимів захисту вразливих категорій населення, насамперед жінок та дітей. У межах сучасних воєнних конфліктів поширеним деструктивним феноменом залишається гендерно зумовлене та сексуальне насильство. Як зазначає А. Луцан, подібні протиправні діяння з боку агресора часто використовуються не як спорадичні ексцеси виконавців, а як свідомий тактичний інструмент ведення війни, спрямований на деморалізацію соціуму та символічне приниження супротивника [5, с. 302]. Попри наявність розгалуженої системи міжнародно-правових заборон та запобіжників, емпіричний досвід поточної війни в Україні засвідчує системні труднощі у забезпеченні абсолютного дотримання цих конвенційних гарантій у зонах ведення активних бойових дій.

Специфіка захисту прав дитини у воєнний період корелюється із засадами Факультативного протоколу до Конвенції про права дитини щодо участі дітей у збройних конфліктах (від 1 січня 2000 року). Даний міжнародний інструмент, допускаючи за певних умов призов до національних збройних сил осіб, які не досягли 18-річного віку, висуває суворі кумулятивні обмеження: виключно добровільний характер залучення, наявність усвідомленої згоди батьків або законних представників, а також повна поінформованість особи про характер майбутніх обов'язків [1].

Таким чином, узагальнення наявних міжнародних детермінант дозволяє констатувати наявність комплексної нормативної бази, покликаної гарантувати безпеку цивільного населення в умовах збройних протистоянь. Ключовими елементами цієї системи є чотири Женевські конвенції 1949 року, Декларація про захист жінок і дітей у надзвичайних обставинах і в період збройних конфліктів 1974 року, а також загальновизнані універсальні договори з прав людини. Водночас виклики повномасштабної війни в Україні актуалізують потребу переходу від декларативного визначення особливого статусу жінок і дітей до формування дієвих міжнародно-правових та публічно-управлінських інструментів забезпечення їхньої фізичної та правової безпеки.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Підсумовуючи, слід зазначити, що повноваження державних органів у сферах державної, національної безпеки і оборони щодо забезпечення цивільного захисту обумовлені Законом України «Про національну безпеку України» й пов'язані із виконанням органами державної влади функцій державного управління у сфері цивільного захисту. Виникнення надзвичайних ситуацій впливають на національну безпеку України, а одним з основних напрямів державного регулювання цивільним захистом України щодо забезпечення політики національної безпеки України слід вважати заходи, спрямовані на підвищення ефективності діяльності центрального органу виконавчої влади, який реалізує державну політику у сфері цивільного захисту, у тому числі щодо спроможності управляти єдиною державною системою цивільного захисту. Заходи державного регулювання цивільним захистом України щодо реагування та запобігання надзвичайним ситуаціям доцільно реалізовувати через Стратегію громадської безпеки та цивільного захисту України.

Таким чином, державна політика у сфері національної безпеки і оборони, спрямована на захист національних інтересів, передбачає заходи запобігання надзвичайним ситуаціям та ліквідації їх наслідків. Виникнення надзвичайних ситуацій різного характеру та рівня розглядається як загроза національним інтересам і національній безпеці України. Згідно зі Стратегією національної безпеки України особливе значення при реформуванні існуючих інститутів влади має приділятися питанням децентралізації та перегляду владних повноважень центральних органів виконавчої влади, які забезпечують формування та реалізують державну політику у сферах цивільного захисту, правоохоронної діяльності, захисту державного кордону, міграційної діяльності. Саме тому, одним з основних напрямів державної політики національної безпеки України є заходи, спрямовані на підвищення спроможності цивільного захисту до виконання завдань із запобігання та реагування на надзвичайні ситуації.

Також слід зазначити, що внаслідок дослідження проблем державного управління цивільним захистом

встановлено амбівалентну оцінку щодо відновлення функцій і поняття «цивільна оборона», але зважаючи на практику розвинених країн світу цей захід державного регулювання носить виключне значення і має бути реалізований шляхом законодавчого врегулювання організації діяльності цивільної оборони, як окремої складової цивільного захисту України, що відповідає обороноздатності країни.

Ескалація актуальних воєнних загроз та ретроспективний аналіз досвіду, набутого органами публічної влади і силами ЦЗ під час протидії гібридним та повномасштабним безпековим викликам в Україні, зумовлюють об'єктивну необхідність модернізації діючого функціонала ЄДСЦЗ. З метою адаптації системи до умов воєнного стану, доцільно розширити законодавчо визначений перелік завдань системи за рахунок імплементації таких елементів:

- екстрене гуманітарно-медичне супроводження – розгортання механізмів першочергового забезпечення осіб, які постраждали внаслідок бойових дій або супутніх НС, що включає надання невідкладної медичної допомоги, організацію тимчасового житла та невідкладне соціогуманітарне обслуговування;
- невідкладні комеморативні та санітарні заходи – нормативне врегулювання та організація термінового поховання загиблих у воєнний період;
- нормативно-ціннісна модернізація – розробка й упровадження дієвих правових та економічних інструментів (стимулів, обмежувальних норм) для підвищення рівня безпеки територіальних громад;
- тактичне реагування на специфічні ризики – оптимізація заходів боротьби зі складними пожежами (зокрема спричиненими обстрілами) та оперативна ідентифікація, маркування і демаркація зон підвищеної небезпеки;
- стабілізація публічного порядку: надання силами ЦЗ організаційної допомоги правоохоронним органам у відновленні та підтриманні правопорядку в межах дестабілізованих районів;
- захист критичної інфраструктури: участь у збереженні та забезпеченні живучості об'єктів, які є життєво необхідними для виживання цивільного населення та функціонування систем життєзабезпечення.

Список використаних джерел:

1. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів від 8 червня 1977 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_199
2. Закон України «Про національну безпеку України». 2018. Редакція від 21.08.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4577-20#n92>
3. Ковальчук А. Ю. Архітектура безпеки: підходи до концептуалізації. *Держава і право*. 2025. Випуск 98. С. 385–396. DOI: 10.33663/1563-3349-2025-98-385.
4. Кринична І. П. Державне управління процесами запобігання та профілактики надзвичайних ситуацій: міжнародний досвід. *Публічне управління та митне адміністрування*. 2018. № 1(18). С. 112–121.
5. Луцан А. В. Захист прав жінок в умовах збройних конфліктів. *Право і суспільство*. 2022. № 6. С. 299–306.
6. Майборода Р. І. Проблемні питання захисту цивільного населення від небезпечних чинників артилерійського та ракетного вогню під час воєнних (бойових) дій. *Problems of Emergency Situations* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, 19 травня 2022 р. Харків, 2022. 19 с.
7. Міжнародне гуманітарне право. Посібник для юриста / [М. М. Гнатовський, Т. Р. Короткий, А. О. Кориневич, В. М. та інші.]; за ред. Т. Р. Короткого. Київ – Одеса : Українська гельсінська спілка з прав людини, Фенікс, 2016–2017. 145 с.
8. Падалка М. А. Міжнародно-правовий захист цивільного населення під час збройних конфліктів. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія : Право, публічне управління та адміністрування*. <https://doi.org/10.54929/2786-5746-2022-6-01-10>
9. Постанова Кабінету міністрів України «Про затвердження Положення про єдину державну систему цивільного захисту». від 9 січня 2014 р. № 11. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/11-2014-п#Text>
10. Рішення Ради національної безпеки і оборони України «Про стратегію національної безпеки України» від 14.09.2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0005525-20#Text>
11. Стратегія громадської безпеки та цивільного захисту України. Затверджено від 29.06.2021. URL: <https://mvs.gov.ua/ministry/normativna-baza-mvs/proekti-normativnix-aktiv/strategiya-gromadskoyi-bezpeki-ta-civilnogo-zaxistu-ukrayini-zatverdzeno-vid-29062021>
12. Труш О.О., Гудименко Ю.В. Світовий досвід державного управління в умовах надзвичайних ситуацій. *Державне будівництво*. 2009. № 2. URL: <https://periodicals.karazin.ua/apdu/article/download/21192/19811/>
13. Факультативний протокол до Конвенції про права дитини щодо участі дітей у збройних конфліктах від 01.01.2000. Законодавство України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_795
14. Alexander D. Principles of Emergency Planning and Management. Edinburgh: Dunedin Academic Press Ltd, 2002. 341 p.
15. Ardiansyah, M., Mirandah, E., Suyatno, A., Saputra, F., & Muazzinah, M. (2024). Disaster Management and Emergency Response: Improving Coordination and Preparedness. *Global International Journal of Innovative Research*. 2(4). P. 831–939. URL: <https://doi.org/10.59613/global.v2i4.129>

References:

1. Dodatkovyi protokol do Zhenevskykh konventsii vid 12 serpnia 1949 roku, shcho stosuietsia zakhystu zhertv mizhnarodnykh zbroinykh konfliktiv vid 8 chervnia 1977 roku [Additional Protocol to the Geneva Conventions of 12 August 1949, relating to the reduction of casualties in international armed conflicts of 8 June 1977]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_199
2. Prezydent Ukrainy (2018). «Pro natsionalnu bezpeku Ukrainy» [On the national security of Ukraine] / Zakon Ukrainy (Redaktsiia vid 21.08.2025). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4577-20#n92>
3. Kovalchuk A. (2025). Arkhitektura bezpeky: pidkhody do kontseptualizatsii. *Derzhava i pravo*. Issue 98. P. 385–396. DOI: 10.33663/1563-3349-2025-98-385. URL: <https://derzhava-i-pravo.com.ua/articles/98-385.pdf>
4. Krynychna I. P. (2018). Derzhavne upravlinnia protsesamy zapobihannia ta profilaktyky nadzvychainykh sytuatsii: mizhnarodnyi dosvid [State management of emergency prevention and control processes: international experience]. *Publichne upravlinnia ta mytne administruvannia*. No 1(18). P. 112–121.
5. Lutsan A. V. (2022). Zakhyst prav zhinok v umovakh zbroinykh konfliktiv [Protection of women's rights in armed conflicts]. *Pravo i suspilstvo*. No 6. P. 299–306.
6. Maiboroda R. I. (2022). Problemni pytannia zakhystu tsyvilnoho naselennia vid nebezpechnykh chynnykiv artyleriiskoho ta raketnoho vohniu pid chas voiennykh (boiovykh) dii [Problematic issues of protecting the civilian population from dangerous factors of artillery and rocket fire during military (combat) operations]. *Problems of Emergency Situations: materialy Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii*, 19 travnia 2022 r. Kharkiv, 191 p.
7. Mizhnarodne humanitarne pravo (2016-2017). [International humanitarian law]. Posibnyk dlia yurysta / [M. M. Hnatovskyy, T. R. Korotkyy, A. O. Korynevych, V. M. Lysyk, O. R. Poiedynok, N.V.Khendel] ; za red. T. R. Korotkoho. Kyiv. Odesa: Ukrainska helsinska spilka z prav liudyny, Feniks. 145 p.
8. Padalka M. A. (2022). Mizhnarodno-pravovyi zakhyst tsyvilnoho naselennia pid chas zbroinykh konfliktiv [International legal protection of civilians during armed conflicts]. *Problemy suchasnykh transformatsii. Seriia : Pravo, publichne upravlinnia ta administruvannia*. No 6. <https://doi.org/10.54929/2786-5746-2022-6-01-10>
9. Kabinet ministriv Ukrainy (2014). «Pro zatverdzhennia Polozhennia pro yedynu derzhavnu systemu tsyvilnoho zakhystu» [On approval of the Regulations on a unified state civil protection system] / Postanova vid 9 sichnia 2014 r. No 11 (Redaktsiia vid 05.05.2026). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/11-2014-п#Text>
10. Rada natsionalnoi bezpeky i oborony Ukrainy (2020). «Pro stratchiui natsionalnoi bezpeky Ukrainy» [About the National Security Strategy of Ukraine]. Vvedennia v diu vid 16.09.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0005525-20#Text>
11. Stratchiia hromadskoi bezpeky ta tsyvilnoho zakhystu Ukrainy (2021). [Public Security and Civil Protection Strategy of Ukraine]. Zatverdzheno vid 29.06.2021. URL: <https://mvs.gov.ua/ministry/normativna-baza-mvs/proekti-normativnix-aktiv/strategiya-gromadskoyi-bezpeki-ta-civilnogo-zaxistu-ukrayini-zatverdzheno-vid-29062021>
12. Trush O. O., Hudymenko Yu. V. (2009). Svitovyi dosvid derzhavnoho upravlinnia v umovakh nadzvychainykh sytuatsii [World experience in public administration in emergency situations]. *Derzhavne budivnytstvo*. No 2. URL: <https://periodicals.karazin.ua/apdu/article/download/21192/19811/>
13. Fakultativnyi protokol do Konventsii pro prava dytyny shchodo uchasti ditei u zbroinykh konfliktakh (2020) [Optional Protocol to the Convention on the Rights of the Child on the involvement of children in armed conflict]. Zakonodavstvo Ukrainy. Ratyfikatsiia vid 23.06.2004. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_795
14. Alexander D. (2002). Principles of Emergency Planning and Management. Edinburgh: Dunedin Academic Press Ltd, 341 p.
15. Ardiansyah, M., Mirandah, E., Suyatno, A., Saputra, F., & Muazzinah, M. (2024). Disaster Management and Emergency Response: Improving Coordination and Preparedness. *Global International Journal of Innovative Research*. 2(4). P. 831–939. URL: <https://doi.org/10.59613/global.v2i4.129>

Дата першого надходження статті до видання: 11.07.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 10.08.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті 12.10.2026